

ВІДГУК

офіційного опонента доктора педагогічних наук, професора,
професора кафедри музики імені Григорія Левченка
Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

Сулаєвої Наталії Вікторівни

на дисертацію Добровольської Руслани Олександрівни

**«ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА ПІДГОТОВКИ
ФАХІВЦІВ МИСТЕЦЬКОГО СПРЯМУВАННЯ
В УНІВЕРСИТЕТАХ ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ТА США
ДО ЗАСТОСУВАННЯ МУЗИЧНОЇ ТЕРАПІЇ
У ПРОФЕСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ»**

подану на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук
зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

1. Актуальність теми виконаної роботи та зв'язок із планами відповідних галузей науки. Актуальність теми дослідження є беззаперечною та зумовлена сучасними трансформаційними процесами в системі вищої освіти України, інтеграцією у світовий освітній простір, зростанням ролі здоров'язбережувальних і психотерапевтичних технологій у професійній діяльності фахівців мистецького спрямування.

У сучасних умовах воєнних і соціально-психологічних викликів особливого значення набувають засоби впливу на емоційний, психічний і духовний стан особистості. У цьому контексті музична терапія постає як ефективний інструмент гармонізації внутрішнього світу людини, відновлення її психоемоційного ресурсу та підвищення якості життя. Водночас в Україні ця галузь перебуває на етапі становлення і не має системного впровадження у вищій освіті. Дисертація спрямована на розв'язання цієї проблеми шляхом ґрунтовного аналізу зарубіжного досвіду підготовки фахівців до застосування музичної терапії, що є особливо цінним у контексті модернізації національної освітньої системи.

Робота виконана в руслі актуальних наукових досліджень у галузі педагогіки мистецької освіти та відповідає сучасним тенденціям розвитку професійної підготовки фахівців у глобалізованому освітньому просторі.

2. Найбільш суттєві наукові результати, що містяться в дисертації. У дисертації здійснено цілісне, багатовимірне дослідження проблеми підготовки фахівців мистецького спрямування до застосування музичної терапії у професійній діяльності, що охоплює теоретичний, історико-педагогічний, порівняльний і методичний аспекти.

До найбільш вагомих наукових результатів дослідження належать: здійснений ґрунтовний компаративний аналіз системи професійної підготовки фахівців до застосування музичної терапії в університетах країн Європейського Союзу та США, що дало змогу виявити спільні та відмінні риси у змісті, структурі, організаційних формах і методах навчання, а також визначити домінуючі підходи до формування професійної компетентності майбутніх музичних терапевтів; визначені й науково обґрунтовані етапи становлення музичної терапії як міждисциплінарного феномена, професійної діяльності та освітнього напрямку, простежена еволюція її інституціоналізації в зарубіжному

освітньому просторі, що дозволило окреслити логіку розвитку цієї галузі від емпіричних практик до науково організованої системи підготовки фахівців; виявлені провідні тенденції розвитку музичної терапії в сучасному соціокультурному та освітньому контекстах (інтеграція медичних, психологічних і мистецьких знань; посилення міждисциплінарності; орієнтація на доказову практику; індивідуалізація терапевтичного впливу; розширення сфер професійної діяльності музичних терапевтів); здійснений системний аналіз сучасних моделей професійної підготовки музичних терапевтів у зарубіжних університетах, що передбачають академічну підготовку, клінічну практику, супервізію, дослідницьку діяльність і розвиток рефлексивних умінь, що забезпечує цілісність формування професійної готовності фахівців; обґрунтовані структурно-змістові характеристики професійної підготовки фахівців мистецького спрямування до застосування музичної терапії, зокрема визначено її компоненти (когнітивний, діяльнісно-практичний, особистісно-рефлексивний, ціннісно-мотиваційний); узагальнені ефективні форми, методи та технології підготовки, що застосовуються в зарубіжній практиці (інтерактивні методи навчання, кейс-метод, практико-орієнтоване навчання, клінічні стажування, супервізія, проектна діяльність), які сприяють формуванню інтегрованої професійної компетентності; визначені можливості адаптації прогресивного зарубіжного досвіду в умовах української системи вищої освіти з урахуванням її нормативно-правових, організаційних і культурно-освітніх особливостей.

Важливим результатом дослідження є те, що авторкою чітко окреслено ключові напрями професійної підготовки фахівців мистецького спрямування до застосування музичної терапії, з-поміж яких: формування системи фундаментальних теоретичних знань у галузі музикотерапії, психології та педагогіки; розвиток практичних умінь і навичок здійснення музикотерапевтичного впливу; формування соціальних, комунікативних і міжкультурних компетентностей; розвиток професійно значущих особистісних якостей (емпатії, рефлексивності, толерантності, креативності), що забезпечують ефективність терапевтичної взаємодії.

Отримані результати мають системний характер, вирізняються науковою новизною, теоретичною обґрунтованістю та практичною спрямованістю, що свідчить про високий рівень виконаного дослідження та його вагомий внесок у розвиток теорії і методики професійної освіти.

3. Нові факти й концептуальні положення, одержані здобувачкою. Наукова новизна дисертації Р. О. Добровольської полягає у створенні цілісного наукового бачення проблеми підготовки фахівців мистецького спрямування до застосування музичної терапії як складного міждисциплінарного явища на перетині педагогіки, мистецтвознавства, психології та медицини.

У процесі дослідження авторкою отримано низку нових наукових результатів і сформульовано концептуальні положення, що мають істотне значення для розвитку теорії та методики професійної освіти, зокрема: **уперше** у вітчизняній педагогічній науці здійснено цілісний, системний і компаративний аналіз підготовки фахівців мистецького спрямування до застосування музичної терапії в університетах країн Європейського Союзу та США, що дозволило узагальнити зарубіжний досвід та виявити його структурно-функціональні особливості, концептуальні засади та освітні моделі; **вперше на**

концептуальному рівні визначено можливості імплементації прогресивного зарубіжного досвіду в систему вищої освіти України, з урахуванням її соціокультурних, нормативно-правових і освітніх реалій, що створює підґрунтя для модернізації підготовки фахівців мистецького спрямування; **систематизовано та науково інтерпретовано** провідні тенденції розвитку музичної терапії як освітнього і професійного феномена, серед яких: посилення міждисциплінарності, інтеграція мистецького, психологічного та медичного складників, орієнтація на доказову практику, інституціоналізація професії, розширення сфер застосування музикотерапевтичних технологій; **уточнено та розширено** **понятійно-категорійний апарат дослідження**, зокрема конкретизовано зміст дефініцій «музична терапія», «професійна підготовка до застосування музичної терапії», «культурна компетентність», «супервізія», «міждисциплінарна взаємодія»; **удосконалено зміст, форми, методи та технології професійної підготовки** фахівців мистецького спрямування, зокрема обґрунтовано доцільність використання практико-орієнтованого навчання, клінічної практики, супервізійного супроводу, інтерактивних та рефлексивних методів як важливих механізмів формування професійної готовності до музикотерапевтичної діяльності; **визначено структуру професійної готовності** фахівців до застосування музичної терапії, що охоплює когнітивний, операційно-діяльнісний, особистісно-рефлексивний і ціннісно-мотиваційний компоненти; **дістали подальшого розвитку** теоретичні основи професійної підготовки фахівців мистецького спрямування в умовах глобалізації освіти, зокрема в аспекті інтеграції міжнародного досвіду, розвитку академічної мобільності, міжкультурної комунікації та формування конкурентоспроможного фахівця нового типу; **розширено уявлення про музичну терапію** як засіб корекційного, лікувального впливу, а також як важливого ресурсу культурно-освітньої, соціально-педагогічної та мистецької діяльності.

Таким чином, новизна дослідження полягає в уведенні до наукового обігу нових фактів і узагальнень та у формуванні концептуально цілісного підходу до підготовки фахівців мистецького спрямування до застосування музичної терапії, що має міждисциплінарний характер і відповідає сучасним викликам розвитку освіти й суспільства.

4. Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій. Достовірність і наукова обґрунтованість результатів дослідження забезпечуються сукупністю взаємопов'язаних чинників, зокрема: широкою й репрезентативною джерельною базою (понад 500 наукових джерел, значна частина з яких іноземними мовами), що охоплює педагогічні, психологічні, мистецтвознавчі та медичні аспекти досліджуваної проблеми; використанням комплексу сучасних загальнонаукових і спеціальних методів дослідження, адекватних меті й завданням роботи (аналіз, синтез, узагальнення, порівняння, систематизація, компаративний аналіз); системним підходом до розгляду підготовки фахівців мистецького спрямування як цілісного педагогічного явища; чіткою логікою побудови дослідження, послідовністю викладу матеріалу та взаємозв'язком її структурних компонентів; узгодженістю теоретичних положень зі сформульованими висновками та практичними рекомендаціями.

Обґрунтованість отриманих результатів підтверджується глибоким і всебічним аналізом освітніх моделей підготовки фахівців у країнах

Європейського Союзу та США, що дало змогу авторці виявити закономірності та специфіку їх функціонування, здійснити науково виважені узагальнення та сформулювати аргументовані висновки щодо можливостей використання зарубіжного досвіду в умовах української системи вищої освіти.

Отримані результати характеризуються внутрішньою логічною цілісністю, достатнім рівнем доказовості та відповідністю поставленим у дослідженні меті й завданням, що свідчить про належний рівень їх наукової обґрунтованості.

5. Значення отриманих результатів для педагогічної науки і практики.

Теоретичне значення роботи полягає у: подальшому розвитку теорії професійної підготовки фахівців мистецького спрямування з урахуванням міждисциплінарної інтеграції мистецького, психологічного та медико-соціального складників; розширенні наукових уявлень про музичну терапію як комплексний педагогічний і соціокультурний феномен, що є засобом професійної діяльності та особистісного впливу; уточненні та впорядкуванні термінологічного апарату дослідження, що забезпечує концептуальну визначеність у сфері підготовки фахівців до музикотерапевтичної діяльності; теоретичному обґрунтуванні структурних компонентів професійної готовності до застосування музичної терапії та підходів до її формування в умовах вищої освіти.

Практичне значення одержаних результатів полягає у: можливості використання положень дослідження для впровадження елементів музичної терапії в освітній процес закладів вищої освіти України; модернізації змісту освітніх програм підготовки фахівців мистецького спрямування з урахуванням зарубіжного досвіду; розроблення навчально-методичного забезпечення та перспективних стандартів підготовки музичних терапевтів; застосування міждисциплінарних підходів у професійній підготовці, що поєднують мистецький, психологічний та педагогічний компоненти; розширення можливостей академічної мобільності, міжнародного співробітництва та інтеграції української мистецької освіти у світовий освітній простір.

6. Рекомендації щодо використання результатів. Теоретичні положення дисертації можуть слугувати науковою основою для оновлення змісту професійної підготовки фахівців мистецького спрямування з урахуванням міждисциплінарної інтеграції мистецького, психологічного та медико-соціального складників і впровадження музичної терапії як складника їхньої професійної діяльності. Узагальнений у дослідженні зарубіжний досвід підготовки фахівців у країнах Європейського Союзу та США доцільно використовувати під час модернізації освітніх програм, навчальних планів і змісту фахових дисциплін у закладах вищої освіти України.

Обґрунтовані в роботі підходи до підготовки фахівців, визначені структурні компоненти професійної готовності (когнітивний, діяльнісний, особистісно-рефлексивний, ціннісно-мотиваційний) можуть бути використані як теоретико-методична основа для діагностики та моніторингу якості підготовки майбутніх фахівців до застосування музичної терапії у професійній діяльності.

Основні положення дослідження передбачають можливість їх використання викладачами закладів вищої освіти, педагогами мистецьких шкіл, а також фахівцями у сфері культури й освіти для розроблення навчально-методичних комплексів, упровадження інноваційних форм і методів навчання,

орієнтованих на формування практичних умінь музикотерапевтичної діяльності, розвиток професійної рефлексії та міжособистісної взаємодії.

Результати дослідження доцільно враховувати під час удосконалення галузевих стандартів вищої освіти, розроблення освітніх програм і спеціалізацій, пов'язаних із музичною терапією, а також у процесі інтеграції міждисциплінарних курсів, що поєднують мистецьку, психологічну та педагогічну підготовку.

Практичні напрацювання, пов'язані з використанням сучасних форм організації навчання (клінічної практики, супервізії, практико-орієнтованого навчання), можуть бути застосовані для підготовки здобувачів освіти різних рівнів (бакалаврського, магістерського, освітньо-наукового) та сприяти формуванню їхньої професійної компетентності, готовності до роботи в мультидисциплінарному середовищі і здатності до застосування музичної терапії в різних соціокультурних контекстах.

Тож, результати дослідження мають широкі можливості для впровадження в систему вищої мистецької освіти України, сприяють її інтеграції у світовий освітній простір та можуть бути використані в діяльності освітніх і культурних інституцій відповідно до визначених у роботі положень і рекомендацій.

7. Оцінка змісту дисертації та її завершеність

Структура дисертаційної роботи Р. О. Добровольської є внутрішньо цілісною та логічно узгодженою: теоретико-аналітичні положення послідовно переходять в узагальнення зарубіжного досвіду, а відтак – у формулювання висновків і рекомендацій щодо можливостей його використання в умовах вітчизняної освіти. Концептуальна ідея дослідження, пов'язана з обґрунтуванням підготовки фахівців мистецького спрямування до застосування музичної терапії, розгортається послідовно й системно: від аналізу становлення музичної терапії як науково-практичного феномена до характеристики сучасних моделей професійної підготовки та визначення перспектив їх упровадження в Україні. Теоретичні положення роботи не залишаються на рівні узагальнень, а підкріплюються конкретизацією структурних компонентів професійної підготовки, характеристикою змісту, форм і методів навчання, а також обґрунтуванням підходів до формування готовності фахівців до музикотерапевтичної діяльності.

У *вступі* обґрунтовано актуальність теми дослідження з огляду на сучасні освітні та соціокультурні виклики, визначено мету, завдання, об'єкт і предмет дослідження, окреслено методологічні підходи, наукову новизну, теоретичне і практичне значення роботи. Чітко сформульовані положення, винесені на захист, логічно впливають із поставленої мети та знаходять послідовне розгортання в основному змісті дисертації.

У *першому розділі* здійснено теоретичний аналіз становлення музичної терапії як міждисциплінарного явища, розкрито її сутність, функції та місце в сучасному науковому й освітньому просторі. Проаналізовано наукові підходи до визначення поняття «музична терапія», уточнено термінологічний апарат дослідження, що створює теоретичне підґрунтя для подальшого наукового пошуку.

У *другому розділі* представлено результати компаративного аналізу підготовки фахівців до застосування музичної терапії в університетах країн

Європейського Союзу та США. Висвітлено особливості організації освітнього процесу, змісту навчальних програм, форм і методів підготовки, а також визначено провідні тенденції розвитку музикотерапевтичної освіти в зарубіжному освітньому просторі.

У *третьому розділі* узагальнено сучасні підходи до професійної підготовки фахівців мистецького спрямування, окреслено її структурні компоненти, визначено зміст, форми й методи підготовки до застосування музичної терапії. Особливу увагу приділено характеристиці професійної готовності майбутніх фахівців, що розглядається як інтегративне утворення.

У *четвертому розділі* обґрунтовано можливості використання зарубіжного досвіду в умовах України, визначено перспективні напрями модернізації професійної підготовки фахівців мистецького спрямування, зокрема через упровадження міждисциплінарних підходів, оновлення змісту освіти та розвиток практико-орієнтованого навчання.

У *загальних висновках* узагальнено результати дослідження відповідно до поставлених завдань, сформульовано науково обґрунтовані положення та практичні рекомендації щодо вдосконалення професійної підготовки фахівців мистецького спрямування. Висновки є логічно виведеними, узгодженими зі змістом розділів дисертації та відзначаються чіткістю формулювань.

Дисертація характеризується цілісністю, логічною послідовністю викладу матеріалу, належним рівнем наукового узагальнення та відповідністю вимогам до наукових досліджень такого рівня. Текст роботи витримано в науковому стилі, з дотриманням принципів академічної доброчесності, належним цитуванням використаних джерел.

Зміст автореферату адекватно й повно відображає основні положення дисертації, її структуру, наукову новизну, теоретичні та практичні результати, що засвідчує відповідність автореферату змісту виконаного дослідження.

8. Повнота висвітлення результатів у публікаціях. Основні результати дисертаційної роботи Р. О. Добровольської знайшли належне відображення в наукових публікаціях авторки, що свідчить про їх апробацію та фахове обговорення в науковому середовищі. Результати дослідження висвітлено у наукових працях різних типів, зокрема: статтях у наукових фахових виданнях України; публікаціях у зарубіжних наукових виданнях, у тому числі тих, що індексуються в міжнародних наукометричних базах даних; матеріалах міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій; інших наукових і науково-методичних публікаціях.

У публікаціях авторки послідовно відображено основні положення дослідження: результати теоретичного аналізу проблеми, висновки компаративного вивчення зарубіжного досвіду підготовки фахівців до застосування музичної терапії, характеристику сучасних тенденцій розвитку музикотерапевтичної освіти, а також узагальнення щодо можливостей упровадження цього досвіду в умовах України. Опубліковані праці не дублюють одна одну, а розкривають різні аспекти досліджуваної проблеми, що свідчить про системність наукового пошуку та поступове поглиблення авторської концепції.

Кількісні та якісні показники публікацій відповідають установленим вимогам до дисертацій такого рівня, а їх зміст повною мірою відображає основні наукові результати, висновки та положення, винесені на захист.

9. Дискусійні положення та зауваження. Дисертаційна робота Р. О. Добровольської вирізняється цілісністю наукової концепції, актуальністю проблематики, високим рівнем теоретичного узагальнення та ґрунтовністю компаративного аналізу. Вона робить вагомий внесок у розвиток теорії і методики професійної освіти, зокрема в аспекті підготовки фахівців мистецького спрямування до застосування музичної терапії. Водночас вважаємо за доцільне висловити окремі зауваження та міркування, які мають характер наукової дискусії й можуть слугувати підґрунтям для подальшого розвитку досліджуваної проблеми.

1. У роботі здійснено ґрунтовний аналіз музичної терапії як міждисциплінарного феномена та окреслено її місце у професійній підготовці фахівців мистецького спрямування. Водночас поняття «підготовка до застосування музичної терапії» охоплює широкий спектр компонентів (освітній, психологічний, практичний). У цьому контексті доцільним видається більш чітке структурне розмежування цього поняття з близькими категоріями, зокрема «професійна підготовка фахівця мистецького профілю» та «підготовка музичного терапевта», що сприяло б підвищенню концептуальної визначеності дослідження.

2. Компаративний аналіз систем підготовки фахівців у країнах Європейського Союзу та США виконано на високому рівні й дозволяє виявити провідні тенденції розвитку музикотерапевтичної освіти. Разом із тим питання адаптації цього досвіду до умов української системи вищої освіти окреслено переважно на узагальнювальному рівні. У подальших дослідженнях доцільно було б конкретизувати механізми такої адаптації з урахуванням нормативно-правових, кадрових і ресурсних можливостей вітчизняної системи освіти.

3. У дисертації обґрунтовано структурні компоненти професійної готовності фахівців до застосування музичної терапії та визначено їх зміст. Водночас певного розширення могла б набути характеристика інструментів діагностики сформованості цієї готовності, зокрема в аспекті їх практичного використання в освітньому процесі.

4. Авторка переконливо висвітлює сучасні тенденції розвитку музичної терапії, зокрема її міждисциплінарний характер і орієнтацію на практико-орієнтовану підготовку. Разом із тим окремі аспекти міждисциплінарної взаємодії (зокрема співвідношення мистецького, психологічного та медичного складників) могли б бути представлені більш деталізовано з позицій організації освітнього процесу.

5. Дисертація окреслює значний потенціал використання результатів дослідження у вітчизняній системі вищої освіти. При цьому перспективним напрямом подальших наукових розвідок може стати розроблення цілісного навчально-методичного забезпечення підготовки фахівців до застосування музичної терапії, а також апробація запропонованих підходів у практиці українських закладів освіти.

Зазначені зауваження та міркування не знижують загальної високої оцінки дисертаційної роботи. Вони мають дискусійний характер і свідчать про складність, багатовимірність досліджуваної проблеми, а також про наукову зрілість роботи, її здатність стимулювати подальші дослідження та фахове обговорення в науково-педагогічному середовищі.

10. Загальний висновок. Дисертація Р. О. Добровольської є цілісним, самостійним і завершеним науковим дослідженням, що має значну теоретичну та практичну цінність. Робота відповідає паспорту спеціальності, вимогам пп 7-9 «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України № 1197 від 17 листопада 2021 року № 1197 (зі змінами) та іншим нормативним вимогам МОН України до докторських дисертацій, а її авторка, Добровольська Руслана Олександрівна, заслуговує на присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук зі спеціальності 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

доктор педагогічних наук, професор,
професор кафедри музики імені Григорія Левченка
Полтавського національного педагогічного
університету імені В. Г. Короленка

Сулєва - **Наталія СУЛАЄВА**

